

REGLEMENTAREA BITCOIN. ASPECTE JURIDICE PRIVIND UTILIZAREA DE BITCOIN

REGULATING BITCOIN. LEGAL ASPECTS REGARDING THE USE OF BITCOIN

DESPINA-MARTHA ILUCĂ¹

Rezumat: Instrument prin natura sa dematerializat, independent de orice suveranitate statală, circulând exclusiv prin intermediul Internetului, bitcoin este o creație a mediului privat, folosirea sa fiind o realitate indiscutabilă, cu numeroase implicații juridice. Pornind de la definirea noțiunii de bitcoin și de la principalele sale trăsături, prezentul studiu își propune să determine dacă s-a conferit caracter legal acestui instrument și dacă este recunoscut în diferite legislații, dacă tranzacționarea de bitcoin înseamnă încheierea unui contract și dacă acesta îndeplinește condițiile de validitate ale actului juridic, dacă veniturile obținute din tranzacționarea de bitcoin se înscriu în sfera licită sau ilicită și dacă este posibilă fiscalizarea acestor venituri, precum și dacă există jurisprudență în materie și care ar fi optica instanțelor în această chestiune.

Cuvinte cheie: bitcoin, reglementarea bitcoin, tranzacții cu bitcoin, fiscalizarea bitcoin

Abstract: An instrument dematerialized by nature, independent of any state sovereignty, available exclusively via Internet, bitcoin is a creation of the private environment, its use being an indisputable reality, with numerous legal implications. Starting from the definition of bitcoin and its main characteristics, this study intends to address whether bitcoin use is legal or not and if it is recognized by the law of different states, whether bitcoin transactions mean concluding a contract and if such a contract meets the conditions of validity, whether the income from bitcoin transactions is licit or illicit and if it can be subjected to taxation, as well as the existence of jurisprudence in this matter and the courts' view of the problem.

Keywords: bitcoin, regulating bitcoin, bitcoin transactions, taxation of bitcoin

1. Aspecte preliminare

Un prim pas în prezentul studiu îl reprezintă însăși clarificarea valențelor titlului lucrării de față și, pe cale de consecință, stabilirea

¹ Doctorand, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Drept, email: despina.iluca@gmail.com.

obiectivelor demersului nostru. Așadar, „reglementarea bitcoin” este mai degrabă un oximoron decât un epitet și un deziderat al anumitor state mai degrabă decât o realitate. Într-o formă foarte simplificată de exprimare – pe care o vom dezvolta în cele ce urmează – bitcoin „nu vrea” să fie reglementat: este plămădit din linii de cod și trăiește în propriul său norișor (*i.e.* în *cloud*), independent de orice părinte instituțional, revoltat și rezistent în fața suveranităților statale.

În esență, discuțiile despre reglementarea bitcoin sunt determinate de obișnuința noastră de a ne raporta la norme de drept și la interpretarea lor prin toate metodele cunoscute pentru a găsi soluția chiar în conținutul prevederii legale. Or, astfel cum urmează să vedem în cele expuse mai jos, misiunea juristului pus în fața unei tranzacții cu bitcoin este cu atât mai grea cu cât problema se desfășoară într-un cadru nereglementat, marcat de incertitudine în privința naturii juridice a bitcoin-ului în sine, a actelor juridice încheiate folosind bitcoin, precum și al caracterului lor licit sau ilicit.

Pe cale de consecință, vom structura logic prezentul studiu pornind de la funcționarea bitcoin din punct de vedere tehnic (informatic) și economic, cu identificarea principalelor avantaje și dezavantaje, urmând să dezbaterem posibila natură juridică a bitcoin – de bun sau de monedă – și, implicit, calificarea actelor încheiate folosind bitcoin, cu antamarea principalelor opinii doctrinare exprimate până la acest moment și expunerea opticii instanțelor care s-au pronunțat în materie. Fiind un domeniu nereglementat, prin lucrarea de față nu ne propunem să dăm răspunsuri tranșante, exhaustive și la adăpost de orice critici, ci mai degrabă să provocăm discuții doctrinare subsecvente.

2. Scurte considerații privind apariția și funcționarea bitcoin

Deși vom evita la acest moment să calificăm bitcoin ca bun sau monedă, trebuie precizat că ideea unei cripto-monedă predatează anii 2000, însă criza economică mondială începută la finele anului 2007 (supranumită și „marea recesiune”) a determinat scăderea dramatică a nivelului de încredere generală în instituțiile financiare și bancare tradiționale². Având în vedere faptul că băncile au fost printre principalii învinuiți (*n.b.*, și printre

² G. V. Ficaglia, *Heads Or Tails: How Europe Will Become The Global Hub For Bitcoin Business If The United States Does Not Reexamine Its Current Regulation Of Virtual Currency*, în *Suffolk Transnational Law Review*, 40 *Suffolk Transnat'l L. Rev.* 103, 2017, p. 104.

marii perdantă) pentru aceste schimbări care au afectat considerabil masele, dorința de a elimina aceste entități din circuitul monetar a devenit din ce în ce mai pregnantă.

În lumina acestor evenimente, în anul 2009, programatorul „Satoshi Nakamoto” (numele său real fiind necunoscut) semnează lucrarea „*Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System*”, stabilind ca scop al rețelei facilitarea transferurilor valorice online între entități pseudonime, printr-un mediu descentralizat și lipsit de interferențe guvernamentale. Avantajul declarat al sistemului este abilitatea de a tranzacționa direct, bilateral, fără alți terți implicați, securitatea transferului fiind bazată pe dovezi criptografice și nu pe încrederea acordată de părți intermediarului³. Astfel, bitcoin transformă neîncrederea în instituțiile financiare într-o veritabilă filosofie de funcționare⁴.

Bitcoin nu este nimic altceva decât un fișier de calculator, însă își atinge scopul declarat prin crearea unei rețele de calculatoare care verifică tranzacțiile pe măsură ce acestea se desfășoară, instituind așadar propriul său mecanism de autoreglare, asigurat prin combinarea a două procese: înscrierea în registrul public comun numit *block-chain* și operațiunea de *mining*⁵.

Fiecare utilizator de bitcoin deține o cheie publică (sau număr de cont), care este vizibilă celorlalți utilizatori, precum și o cheie secretă privată, folosită pentru semnarea tranzacțiilor, în scopul de a asigura atât confidențialitatea, cât și validitatea transferurilor. Semnătura oferă confirmarea matematică a provenienței tranzacției și împiedică modificarea acesteia.

Fiecare tranzacție este verificată, confirmată și înregistrată în ordine cronologică în *block-chain*, care constituie coloana vertebrală a sistemului de verificare. La confirmarea tranzacției, aceasta se include în *block-chain*⁶ și este înregistrată în fiecare nod sau, cu alte cuvinte, în fiecare

³ M. Prentis, *Digital Metal: Regulating Bitcoin As A Commodity*, în *Case Western Reserve Law Review*, 66 Case W. Res. 609, 2015, p. 612.

⁴ D. Sonderegger, *A Regulatory and Economic Perplexity: Bitcoin Needs Just a Bit of Regulation*, în *Washington University Journal of Law and Policy*, 47 Wash. U.J.L. & Pol’y 175, 2015, p. 177.

⁵ În ceea ce ne privește, vom folosi în întreg conținutul studiului terminologia în limba engleză, traducerea noțiunilor tehnice fiind improprie de această dată.

⁶ Cum funcționează Bitcoin?, Bitcoin, [Online] la <https://bitcoin.org/ro/cum-functioneaza>, accesat la 07.11.2017.

calculator din rețeaua Bitcoin⁷. Întrucât fiecare *block* trebuie să facă trimitere la *block*-ul anterior pentru a fi valid, aplicându-se o marcă temporală, tentativele de fraudă la bitcoin echivalează cu încercarea (*n.a.* sortită eșecului) de a rescrie întreg istoricul respectivului bitcoin din *block-chain*⁸.

Verificarea tranzacțiilor se realizează prin *mining*, operațiune care implică rezolvarea unor probleme matematice complexe prin care se descoperă și se adaugă *block*-uri în *block-chain*. Confirmarea transferurilor se realizează de ceilalți utilizatori ai rețelei, numiți *miners*, prin punerea la dispoziția sistemului a propriilor lor capacități computaționale⁹. Întrucât aceste capacități sunt costisitoare și mult superioare celor obișnuite, primul *miner* care validează o tranzacție este recompensat automat în cadrul acestui mecanism cu o anumită sumă de bitcoin¹⁰, aceasta fiind de altfel metoda prin care noi unități de bitcoin sunt create.

În acest sens, discuția ne conduce în mod evident la una dintre cele mai importante implicații de ordin economic ale bitcoin, aceea că numărul de bitcoin care se vor putea genera vreodată este limitată algoritmic¹¹ la 21 milioane. În concret, la geneză, recompensa pentru descoperirea unui nou *block* – și, implicit, emisiunea de noi unități – era 50 bitcoin. O dată la fiecare 210.000 *blocks* descoperite, recompensa se înjumătățește, în prezent aflându-ne în etapa de generare a 25 bitcoin/*block*. După 34 de astfel de înjumătățiri, valoarea rezultată nu va mai putea fi înjumătățită din nou, întrucât cele 8 zecimale în care se poate fracționa bitcoin nu vor mai fi suficiente pentru exprimarea noului rezultat, atingându-se așadar limita matematic posibilă a generării de bitcoin. Având în vedere ritmul actual de validare a *block*-urilor, se estimează că ultimul bitcoin va fi „minat” în jurul anului 2140.

3. Avantajele bitcoin

3.1. Controlul inflației

⁷ Folosirea noțiunii de „Bitcoin” (redactat cu majusculă) echivalează cu referința la sistemul informatic și nu la elementul tranzacționat.

⁸ D. Tapscott, A. Tapscott, *Revoluția blockchain: despre felul în care tehnologia aflată la baza bitcoinului transformă banii, afacerile și lumea*, Editura ACT și Politon, București, 2017, p. 35.

⁹ G. V. Ficcaglia, *op.cit.*, p. 107.

¹⁰ D. Sonderegger, *op.cit.*, p. 182.

¹¹ Pentru detalieri, a se vedea [Online]

https://en.bitcoin.it/wiki/Controlled_supply#Projected_Bitcoins_Long_Term, accesat la 07.11.2017.

Datorită caracterului său de resursă limitată, bitcoin este adesea asemănat cu aurul, însă apreciem că existența unui grafic de generare a bitcoin și plafonarea numărului de unități care pot fi emise la 21 milioane contribuie în mod substanțial la controlarea fenomenului inflaționist¹². Admitem că este neobișnuit să analizăm indicatorul inflației pentru o monedă virtuală, dar arătăm că în ciuda a ceea ce am fi tentați să credem, rata inflației bitcoin se situează în prezent în jurul a 4,35%, un procent de confort pentru o monedă lipsită de valoare intrinsecă și de protecție statală, comparativ cu inflația dolarului american și a leului românesc de aproximativ 2%.

Aplicația acestui avantaj economic a fost exploatată în anul 2012 în cursul crizei monetare din Iran, în care rialul iranian (moneda națională) se confrunța cu hiperinflația, iar dolarul american se regăsea în sume mici în Iran datorită sancțiunilor impuse de Statele Unite și de aliații săi. În fața riscului de a deține o monedă națională afectată de un fenomen sever de inflație, o serie de cetățeni iranieni au optat pentru convertirea sumelor deținute din rial iranian în bitcoin, apreciind că le oferă mai multă stabilitate din punct de vedere al valorii, precum și mobilitate din punct de vedere al efectuării tranzacțiilor online¹³. O abordare similară s-a constatat și în privința pesoului argentinian, marcat de aceeași problemă a inflației¹⁴.

3.2. Independența financiară

Argumentul adus anterior se leagă în mod indisolubil de avantajul independenței financiare a bitcoin, care subsumează două aspecte: independența față de o instituție guvernamentală și independența față de alți terți intermediari.

În ceea ce privește independența față de instituțiile statale, aceasta este determinată de lipsa susținerii bitcoin de către un guvern sau o bancă centrală, avantaj care se traduce prin faptul că bitcoin nu este afectat, în principiu, de reglementări (*n.a.* vom expune în cele de mai jos și câteva

¹² N. D. Swartz, *Bursting the Bitcoin Bubble: The Case to Regulate Digital Currency as a Security or Commodity*, în Tulane Journal of Technology and Intellectual Property, 17 Tul. J. Tech & Intell. Prop. 319, 2014, p. 320.

¹³ M. Kien-Meng Ly, *Coining Bitcoin's "Legal Bits": Examining the Regulatory Framework for Bitcoin and Virtual Currencies*, în Harvard Journal of Law & Technology, 27 Harv. J. Law & Tec 587, 2014, p. 594.

¹⁴ N. D. Swartz, *op.cit.*, p. 322.

modele de reglementări) sau de instabilitatea unei monede naționale¹⁵, devenind uneori chiar o alternativă viabilă la acestea, astfel cum am văzut în exemplele de mai sus.

3.3. Reducerea costurilor

Întrucât sunt evitate barierele statale și costurile de schimb valutar, bitcoin permite tranzacții de valori mici, care încurajează comerțul electronic¹⁶ și comerțul internațional. Costurile de procesare pentru plățile cu bitcoin sunt foarte mici în comparație cu valoarea comisioanelor bancare¹⁷, ceea ce înseamnă că poate fi folosit oriunde în lume, chiar și în piețele emergente, prin conectarea persoanelor lipsite de un cont bancar la economia mondială.

3.4. Securitatea și validitatea tranzacțiilor

Bitcoin soluționează și problema falsificării care, în domeniul monedelor digitale, reprezintă problema dublei-cheltuiiri¹⁸, adică a folosirii aceleiași unități valorice de două (sau mai multe) ori. Prin mecanismul verificării, confirmării și înscrierii tranzacțiilor în *block-chain*, această problemă este în mod definitiv exclusă, ceea ce conferă caracterul sigur al transferurilor, chiar și în lipsa unui terț care să se asigure de acest lucru.

3.5. Confidențialitatea

Sistemul *peer-to-peer* asigură utilizatorilor un înalt grad de confidențialitate, care îi poate plasa chiar sub umbrela anonimatului, deoarece nu se solicită niciun fel de date cu caracter personal, ci doar un număr de cont¹⁹ reprezentat de adresa bitcoin. Un utilizator poate avea oricâte adrese bitcoin dorește, astfel că folosirea de adrese diferite pentru fiecare tranzacție face imposibilă asocierea lor²⁰, determinarea unui circuit monetar și identificarea utilizatorului faptic.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Pentru detalieri în privința comerțului electronic, a se vedea C.T. Ungureanu, *Dreptul comerțului internațional. Contracte de comerț internațional*, Editura Hamangiu, București, 2014, pp. 42-48.

¹⁷ N. D. Swartz, *op.cit.*, p. 321.

¹⁸ D. Sonderegger, *op.cit.*, p. 183.

¹⁹ M. Kien-Meng Ly, *op.cit.*, p. 593.

²⁰ N. D. Swartz, *op.cit.*, p. 322.

4. Provocări în utilizarea bitcoin

4.1. Facilitarea comportamentelor ilicite

Speculând avantajul anonimatului, multiple tranzacții se înscriu în sfera ilicitului penal, ceea ce motivează și reticența statelor de a recunoaște bitcoin cu titlu oficial. Unul dintre cele mai cunoscute exemple de activitate infracțională a fost cea desfășurată pe site-ul Silk Road (și versiunile sale ulterioare), în prezent considerat a fi închis, o piață online unde se tranzacționau substanțe ilicite și armament. *Dark web* – rețeaua de website-uri ilicite folosite pentru pornografie infantilă, trafic de persoane, trafic de stupefiante, spălare de bani – este suprasaturată în folosirea de bitcoin, profitându-se de anonim²¹.

4.2. Riscul de evaziune fiscală

Tot în sfera ilicitului, însă de această dată de sorginte fiscală, se înscrie și riscul de evaziune fiscală²² în tranzacționarea de bitcoin, manifestată prin două forme²³: (i) câștigul obținut din diferența pozitivă dintre prețul de vânzare a bitcoin și prețul cu care utilizatorul îl cumpărase în prealabil (speculându-se fluctuațiile valorice) și (ii) acceptarea de plăți în bitcoin de către comercianți pentru bunuri și servicii. Corelând și cu anonimul tranzacțiilor, apreciem că probabilitatea neexecutării (cel puțin a) obligațiilor declarative este una generalmente crescută.

4.3. Lipsa protecției asigurate prin mijloace de drept civil

Făcând abstracție de deficiențele de natură penală, sub aspectul dreptului civil – mai exact, al obligațiilor – ne apare ca importantă provocarea dată de imposibilitatea invocării excepției de neexecutare sau a garanțiilor pentru evicțiune ori pentru vicii ascunse. Dacă este să admitem că tranzacționarea cu bitcoin²⁴ înseamnă încheierea de acte juridice (a căror validitate poate fi totuși contestată sub aspectul obiectului și cauzei), problemele privind neexecutarea, executarea necorespunzătoare a obligațiilor, apariția viciilor nu vor putea fi soluționate prin mijloacele

²¹ *Ibidem*.

²² Pentru detalieri privind evaziunea fiscală, a se vedea I.M. Costea, *Combaterea evaziunii fiscale și fraudă comunitară*, Editura C.H. Beck, București, 2010, pp. 2-123.

²³ M. Kien-Meng Ly, *op.cit.*, p. 595.

²⁴ Ne referim în special la folosirea bitcoin pentru cumpărarea de bunuri și servicii și nu la tranzacțiile a căror unic scop este achiziționarea de bitcoin (schimbul „valutar” de la o monedă fiduciară la bitcoin).

convenționale de drept comun, datorită aceluiași caracter anonim discutat anterior, precum și a specificului tehnic dat de posibilitatea survenirii unor erori de hard disk, erori umane sau a *malware*-ului.

4.4. Volatilitatea

Una dintre cele mai mari critici aduse la adresa bitcoin este însă volatilitatea, cauzată de fluctuațiile valorice ale unei unități; în 2013, volatilitatea bitcoin era de 133%, comparativ cu volatilitatea monedei tradiționale de 8-12% și cea a acțiunilor tranzacționate pe o piață internațională de 20-30%²⁵. Analizând fie și doar anul 2017, valoarea bitcoin a crescut de la aproximativ 1.000 USD (la care ajunsese după 5 ani de existență) la peste 7.000 USD, în timp ce creșterea de la 6.000 USD la 7.000 USD a necesitat doar 13 zile. Este evident că au existat și perioade corespunzătoare de declin, apărute în special ca răspuns la tentativele de reglementare provenite din partea anumitor state sau ca răspuns la optica anumitor instituții, fie ele cu putere jurisdicțională sau nu.

Volatilitatea bitcoin este cauzată și de imposibilitatea de a fi echivalat cu o anumită unitate dintr-un bun cu existență fizică, ceea ce determină și dificultatea de a fixa prețul bunurilor și serviciilor în bitcoin²⁶. În literatura de specialitate²⁷ s-a avansat și ideea că bitcoin nu este inerent volatil, ci că această volatilitate este mai degrabă o expresie a noutății tehnologiei și că aceasta va scădea invers proporțional cu gradul de folosire și de popularitate a bitcoin.

4.5. Riscul de furt

O ultimă dificultate la care ne vom referi privind folosirea bitcoin este expunerea la acte de furt, spre exemplu, prin sustragerea cheii private a unui utilizator și semnarea cu aceasta a unor tranzacții neautorizate de utilizatorul real. Două dintre cazurile cunoscute au avut loc în februarie 2014 când unități de bitcoin în valoare de 2,7 milioane USD au fost furate de pe site-ul Silk Road 2 și când cel mai mare exchange de bitcoin, Mt. Gox, a

²⁵ D. Yermack, *Is Bitcoin a Real Currency? An Economic Appraisal*, în National Bureau of Economic Research, Nat'l Bureau of Econ. Research, Working Paper no. 19747, 2013, p. 41.

²⁶ D. Sonderegger, *op.cit.*, p. 186.

²⁷ J. Brito, H. Shadab, A. Castillo, *Bitcoin Financial Regulation: Securities, Derivatives, Prediction Markets & Gambling*, în *The Columbia Science and Technology Law Review*, 16 Colum. Sci. & Tech. L. Rev. 144, 2014, p. 156.

intrat în faliment după ce a anunțat că au dispărut un număr de 850.000 bitcoin din portofoliile clienților săi²⁸.

5. Probleme de calificare juridică

Aspectele prezentate până la acest punct al studiului nostru reprezintă, de fapt, principalele trăsături ale bitcoin, din care – în mod teoretic – ar trebui să se poată desprinde și natura juridică a acestuia. După cum vom vedea însă, această sarcină nu este una ușoară, în plan internațional exprimându-se multiple ipoteze de calificare juridică și de reglementare pe care le vom aminti punctual, oprindu-ne în mod special la optica Curții de Justiție a Uniunii Europene, pe care o apreciem ca lămurind o serie de aspecte controversate, prin interpretarea bitcoin ca fiind o monedă virtuală și excluderea încadrării acesteia în categoria bunurilor corporale.

Deși în literatura de specialitate au fost avansate diferite opinii privind natura juridică a bitcoin, în cvasi-totalitatea lor acestea se încadrează în una din două categorii: calificarea bitcoin ca monedă (bani), respectiv calificarea bitcoin ca bun (altul decât monedă)²⁹, ambele având efecte diferite în ceea ce privește calificarea actelor juridice încheiate cu ocazia folosirii de bitcoin.

În prima ipoteză, dacă admitem că bitcoin este o monedă, atunci apreciem că la dobândirea bitcoin prin achiziționarea acesteia contra unei monede fiduciare are loc de fapt un schimb valutar, iar cu ocazia folosirii pentru plata contravalorii unor bunuri sau servicii, actele juridice încheiate au valoarea unor contracte de vânzare-cumpărare.

În a doua ipoteză, dacă admitem că bitcoin este un bun, opinăm că operațiunile vor fi calificate în sens invers, respectiv achiziționarea bitcoin

²⁸ N. D. Swartz, *op.cit.*, p. 324.

²⁹ În ceea ce privește raportul dintre monedă, unitatea monetară și formele monetare (bani, unitatea bănească și formele bănești), a se vedea opinia – la care ne raliem – expusă de R. I. Motica, L. Bercea, *Banii în Codul civil român*, în volumul Sesiunii științifice „Codul civil român, între tradiție și reformă, la 140 de ani de aplicare”, organizată de Facultatea de Drept din cadrul Universității din Craiova, noiembrie 2005, pp. 28-36, „*Dacă funcțional Codul civil nu ignoră complet banii, calitățile lor de bun în sine au fost mai degrabă indiferente legiuitorului. Doctrina a manifestat, însă, un anume interes în ceea ce privește calificarea juridică a monedei ca bun (...). Moneda este reputată a fi un bun de gen, consumptibil și fungibil, aceste calități fiind exprimate în mod constant în doctrină. Dincolo de faptul că unele dintre criteriile de clasificare a bunurilor sunt în sine criticabile, nici una dintre aceste caracterizări nu poate fi absolutizată în cazul banilor; dimpotrivă, dificultăți serioase se evidențiază când moneda este supusă categorizărilor ordinare din dreptul civil. Varietatea formelor monetare ale prezentului este cea care repune în discuție calificările doctrinei (...)*”.

înseamnă cumpărarea unui bun folosind o monedă fiduciară, deci încheierea unui contract de vânzare-cumpărare, în timp ce plata contravalorii unui bun cu bitcoin ar echivala cu un contract de schimb, iar plata contravalorii unui serviciu cu bitcoin ne-ar putea situa chiar pe teritoriului unui contract de antrepriză de servicii al cărui preț este o prestație nepecuniară.

5.1. Dualismul de interpretare în Statele Unite ale Americii

În ciuda faptului că pare greu de conceput, cele două mari ipoteze de calificare a bitcoin coexistă în Statele Unite ale Americii. În interpretarea dată de Internal Revenue Service (autoritatea fiscală americană, echivalentul A.N.A.F.) în 2014, bitcoin este considerat un bun în scopul aplicării impozitului pe veniturile obținute din tranzacții cu bitcoin. Astfel, orice operațiune cu bitcoin reprezintă un fapt generator al impunerii care, conform legislației fiscale din SUA, se impozitează ca un câștig de capital, cu posibilitatea aplicării unei cote reduse de impunere dacă dreptul de proprietate asupra bunului este păstrat de același contribuabil cel puțin un an. În acest context, autoritatea fiscală a descurajat circulația bitcoin ca metodă de plată³⁰ și a încurajat păstrarea acestora în patrimoniul propriu al contribuabililor care, bucurându-se de creșterea valorii bitcoin din ultimii ani, ajung să îl folosească drept investiție.

Pe de cealaltă parte, optica unei instanțe federale (District Court for the Eastern District of Texas), în cauza S.E.C. (Securities and Exchange Commission) v. Shavers, definește bitcoin ca fiind o monedă, motivându-și decizia în cheie teleologică, având în vedere posibilitatea de a achiziționa bunuri și servicii cu bitcoin și aptitudinea de a fi schimbată cu o monedă fiduciară³¹.

5.2. Incertitudini europene

În timp ce Statele Unite au acceptat cu o oarecare reticență folosirea bitcoin, reacțiile altor state au fost variate: unele au dorit interzicerea tranzacțiilor cu bitcoin și au prevăzut în reglementările interne sancțiuni în acest sens³², altele au manifestat cel puțin un grad de toleranță –

³⁰ G. V. Ficcaglia, *op.cit.*, p. 121.

³¹ D. Sonderegger, *op.cit.*, p. 191-192.

³² În acest sens, a se vedea decizia Chinei din decembrie 2013 de a interzice instituțiilor financiare acceptarea tranzacțiilor referitoare la bitcoin și de a interzice comercianților să își

dacă nu chiar acceptare – a acestei realități. State precum Belgia, Elveția și Danemarca³³ au abordat o atitudine pasivă declarată, apreciind că la acest moment bitcoin nu necesită o reglementare.

Politicile economice ale Marii Britanii converg spre ținta acestui stat de a deveni un nod pentru tehnologiile financiare, astfel că în martie 2015, Trezoreria (Majestății Sale) a finalizat un program prin care a fixat obiectivul de a aplica în materie de bitcoin reglementările destinate prevenirii și combaterii spălării de bani. Mai mult decât atât, a fost elaborată o schemă de impozitare care încurajează folosirea bitcoin prin scutirea de TVA a schimburilor valutare dintre bitcoin și moneda fiduciară și aplicarea tratamentului fiscal al câștigurilor de capital doar tranzacțiilor în bitcoin făcute cu titlu de investiție³⁴.

5.3. Posibile răspunsuri: Uniform Commercial Code

Uniform Commercial Code („UCC”), adoptat în Statele Unite ale Americii, ar putea constitui o sursă de reglementare suficientă pentru tranzacțiile cu bitcoin, întrucât, la o primă vedere, tinde să confere caracter legitim acestor operațiuni și nu să le interzică, făcând astfel aplicarea principiului efectului util. În lumina UCC, calificarea bitcoin ca bun sau ca monedă nu afectează validitatea actelor juridice încheiate; astfel, dacă bitcoin este considerată o monedă, aceasta ar avea regimul unei valute străine, tranzacțiile în monedă străină fiind recunoscute prin UCC; pe de cealaltă parte, aprecierea bitcoin ca bun plasează actele juridice încheiate în scopul obținerii de bunuri sau servicii în categoria celor de schimb (*barter transactions*). Așadar, în ambele ipoteze de interpretare, UCC oferă cheia de validare sub aspect juridic a tranzacțiilor cu bitcoin³⁵.

5.4. Deznodământul european: răspunsul Curții de Justiție a Uniunii Europene

La nivelul Uniunii Europene, răspunsurile vin din partea Curții de Justiție, care s-a pronunțat în materie de bitcoin în cauza C-264/14

exprime prețurile în bitcoin, precum și propunerea Ministerului de Finanțe din Rusia de a interzice tranzacțiile cu bitcoin începând cu 2015 și de a aplica sancțiuni sub forma amenzilor.

³³ E. E. Lambert, *The Internal Revenue Service and Bitcoin: A Taxing Relationship*, în *Virginia Tax Review*, 35 Va. Tax Rev. 88, 2015, p. 103.

³⁴ G. V. Ficcaglia, *op.cit.*, p. 130.

³⁵ M. Kien-Meng Ly, *op.cit.*, p. 600.

(Hedqvist)³⁶ prin hotărârea pe care o expunem în extras în cele de mai jos. Cauza are la bază un litigiu din Suedia, între Skatteverket (administrația fiscală suedeză), pe de o parte, și domnul Hedqvist, pe de altă parte, în legătură cu un aviz prealabil dat de Skatterättsnämnden (Comisia de Drept Fiscal suedeză) cu privire la supunerea la taxa pe valoarea adăugată a operațiunilor de schimb de monede tradiționale cu monedă virtuală bitcoin sau invers, pe care domnul Hedqvist intenționează să le efectueze prin intermediul unei societăți.

Referindu-se la un raport din anul 2012 al Băncii Centrale Europene privind monedele virtuale, instanța de trimitere arată că o monedă virtuală poate fi definită ca un tip de monedă digitală nereglementată, emisă și controlată de dezvoltatori și acceptată de membrii unei comunități virtuale specifice. Moneda virtuală bitcoin face parte dintre monede virtuale așa-numite „cu flux bidirecțional”, pe care utilizatorii le pot cumpăra și vinde în funcție de cursul de schimb. Astfel de monede virtuale sunt similare celorlalte monede convertibile în ceea ce privește utilizarea lor în lumea reală. Ele permit cumpărarea de bunuri și de servicii, atât reale, cât și virtuale. Monedele virtuale se disting de moneda electronică, astfel cum este definită în Directiva 2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind accesul la activitate, desfășurarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor emitente de monedă electronică, de modificare a Directivelor 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 2000/46/CE (JO L 267, p. 7), în măsura în care, spre deosebire de această monedă, în cazul monedelor virtuale, fondurile nu sunt exprimate într-o unitate de cont tradițională, de exemplu în euro, ci într-o unitate de cont virtuală, precum bitcoin.

Instanța de trimitere arată că operațiunile pe care domnul Hedqvist le are în vedere ar avea loc sub formă electronică, prin intermediul site-ului Internet al societății sale. Diferența dintre prețul de cumpărare și prețul de vânzare al bitcoin ar constitui profitul societății domnului Hedqvist, care nu ar factura alte cheltuieli.

³⁶ Hotărârea din 22 octombrie 2015 pronunțată de CJUE, Camera a cincea în Cauza C-264/14 Skatteverket împotriva David Hedqvist, disponibilă [Online] la <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130d5c24c612cd6fb4fc8983ad6dea40e4a04.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4PaNeSe0?text=&docid=170305&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=299689>, accesat la 07.11.2017.

Având îndoieli cu privire la problema dacă una dintre scutiile prevăzute la articolul 135 alineatul (1) din Directiva TVA³⁷, pentru serviciile financiare, mai precis cele prevăzute la punctele (d)-(f) se aplică unor astfel de operațiuni, Högsta förvaltningsdomstolen (Curtea Administrativă Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele două întrebări preliminare: prima este dacă în lumina prevederilor Directivei TVA, operațiunile de schimb de monedă virtuală cu monedă tradițională și invers efectuat pe baza unei contraprestații cuprinse de furnizor în calculul cursului de schimb, constituie prestări de servicii efectuate cu titlu oneros; dacă da, a doua întrebare este dacă aceste operațiuni sunt scutite de TVA.

În privința primei întrebări, Curtea notează că trebuie constatat, în primul rând, că moneda virtuală cu flux bidirecțional bitcoin, care va fi schimbată în monedă tradițională în cadrul operațiunilor de schimb, nu poate fi calificată ca „bun corporal” în sensul articolului 14 din Directiva TVA, dat fiind că această monedă virtuală nu are alte finalități decât aceea de mijloc de plată.

Mai mult decât atât, în cauza principală, reiese din elementele dosarului prezentat Curții că între domnul Hedqvist și cocontractanții săi ar exista un raport juridic sinalagmatic în cadrul căruia părțile la operațiune s-ar angaja reciproc să cedeze sume într-o anumită monedă și să primească contravaloarea acestora într-o monedă virtuală cu flux bidirecțional sau invers. Se precizează de asemenea că această societate ar fi remunerată pentru prestarea sa de servicii printr-o contraprestație care corespunde marjei pe care ar integra-o în calcularea cursurilor de schimb la care ar fi dispusă să vândă și să cumpere monezile în cauză.

Având în vedere că Directiva TVA clasifică operațiunile ce intră sub incidența sa „prin diferență” – în sensul că ceea ce nu este livrare de bunuri este prestare de servicii – Curtea răspunde la prima întrebare că articolul 2 alineatul (1) litera (c) din Directiva TVA trebuie interpretat în sensul că reprezintă prestări de servicii efectuate cu titlu oneros, în sensul acestei dispoziții, operațiuni precum cele în discuție în litigiul principal.

³⁷ Directiva 2006/112/CE a Consiliului din 28 noiembrie 2006 privind sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată, disponibilă [Online] la <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0112&from=RO>, accesat la 07.11.2017.

Cu privire la a doua întrebare, cu titlu introductiv, Curtea amintește că, potrivit jurisprudenței sale, scutirile prevăzute la articolul 135 alineatul (1) din Directiva TVA constituie noțiuni autonome de drept al Uniunii care au ca obiect evitarea unor divergențe în aplicarea sistemului TVA de la un stat membru la altul.

Curtea înlătură multiple alte calificări ale naturii juridice a bitcoin, reținând că întrucât moneda virtuală bitcoin este un mijloc de plată contractual, aceasta nu poate, pe de o parte, să fie considerată un cont curent și nici un cont de depozit, o plată sau un virament. Pe de altă parte, spre deosebire de creanțe, de cecuri sau de alte instrumente negociabile prevăzute la articolul 135 alineatul (1) litera (d) din Directiva TVA, ea constituie un mijloc de plată direct între operatorii care o acceptă.

Pentru a răspunde la a doua întrebare, se constată problema diferitelor versiuni existente ale dispoziției legale în limbile Uniunii. Diferitele versiuni lingvistice ale articolului 135 alineatul (1) litera (e) din Directiva TVA nu permit să se stabilească fără ambiguitate dacă această dispoziție se aplică numai operațiunilor privind monedele tradiționale sau dacă, dimpotrivă, aceasta are în vedere și operațiunile care implică o altă monedă. În prezența unor divergențe lingvistice, întinderea expresiei respective nu poate fi apreciată pe baza unei interpretări exclusiv textuale. Această expresie trebuie interpretată în lumina contextului în care se înscrie, a finalităților și a economiei Directivei TVA.

Având în vedere considerațiile precedente, Curtea răspunde la a doua întrebare astfel: articolul 135 alineatul (1) litera (e) din Directiva TVA trebuie interpretat în sensul că prestări de servicii, precum cele în discuție în litigiul principal, care constau în schimbul de monede tradiționale cu unități ale monedei virtuale bitcoin și invers, efectuate contra plății unei sume care corespunde marjei constituite de diferența dintre, pe de o parte, prețul la care operatorul în cauză cumpără monedele și, pe de altă parte, prețul la care le vinde clienților săi, constituie operațiuni scutite de TVA, în sensul acestei dispoziții.

Scurte concluzii

În final, în privința bitcoin, lupta se poartă între două concepții juridice: „*dacă nu este reglementat, nu este legal*” și „*dacă nu este interzis, este permis*”. Deși pronunțată de ceva timp, hotărârea CJUE se pare că a adus doar în parte lumină în ceea ce privește problemele abordate în studiul

de față. Fără doar și poate, bitcoin este prezent și în peisajul românesc: o serie de comercianți acceptă plata cu bitcoin, deși recunosc că încă se confruntă cu semne de întrebare în privința înregistrării contabile și a obligațiilor fiscale subsecvente; organele de conducere ale diferitelor corpuri profesionale emit dispoziții privind actele juridice încheiate folosind bitcoin; organele de cercetare penală urmăresc în activitatea lor inclusiv contrapartidele în bitcoin și identifică grupuri infracționale organizate.

Instituțiile guvernamentale nu vor putea ignora existența și folosirea bitcoin și vor fi puse în cele din urmă în mod imperativ în fața unor decizii dificile: de a reglementa sau nu moneda virtuală și de a identifica echilibrul necesar pentru a nu crea imixțiuni inutile într-o problemă ce se dorește a fi autoreglată, autonomă, autosuficientă, eminentamente de drept privat. În eventualitatea unor decizii de reglementare, acestea ar trebui să aibă în vedere și un model combinat (*combined regulatory model*³⁸), adaptat obiectivelor și politicilor guvernamentale ale fiecărui stat, apt să dezvolte avantajele actuale ale bitcoin și să diminueze pe cât de mult posibil riscurile sale inerente.

³⁸ D. Sonderegger, *op.cit.*, pp. 211-215.

BIBLIOGRAPHY

1. J. Brito, H. Shadab, A. Castillo, *Bitcoin Financial Regulation: Securities, Derivatives, Prediction Markets & Gambling*, The Columbia Science and Technology Law Review, 16 Colum. Sci. & Tech. L. Rev. 144.
2. I. M. Costea, *Combaterea evaziunii fiscale și fraudă comunitară*, Editura C. H. Beck, București, 2010.
3. G. V. Ficcaglia, *Heads Or Tails: How Europe Will Become The Global Hub For Bitcoin Business If The United States Does Not Reexamine Its Current Regulation Of Virtual Currency*, Suffolk Transnational Law Review, 40 Suffolk Transnat'l L. Rev. 103.
4. M. Kien-Meng Ly, *Coining Bitcoin's "Legal Bits": Examining the Regulatory Framework for Bitcoin and Virtual Currencies*, Harvard Journal of Law & Technology, 27 Harv. J. Law & Tec 587.
5. E. E. Lambert, *The Internal Revenue Service and Bitcoin: A Taxing Relationship*, Virginia Tax Review, 35 Va. Tax Rev. 88.
6. M. Prentis, *Digital Metal: Regulating Bitcoin As A Commodity*, Case Western Reserve Law Review, 66 Case W. Res. 609.
7. D. Sonderegger, *A Regulatory and Economic Perplexity: Bitcoin Needs Just a Bit of Regulation*, Washington University Journal of Law and Policy, 47 Wash. U.J.L. & Pol'y 175.
8. N. D. Swartz, *Bursting the Bitcoin Bubble: The Case to Regulate Digital Currency as a Security or Commodity*, Tulane Journal of Technology and Intellectual Property, 17 Tul. J. Tech & Intell. Prop. 319.
9. D. Tapscott, A. Tapscott, *Revoluția blockchain: despre felul în care tehnologia aflată la baza bitcoinului transformă banii, afacerile și lumea*, Editura ACT și Politon, București, 2017.
10. C. T. Ungureanu, *Dreptul comerțului internațional. Contracte de comerț internațional*, Editura Hamangiu, București, 2014.
11. D. Yermack, *Is Bitcoin a Real Currency? An Economic Appraisal*, National Bureau of Economic Research, Nat'l Bureau of Econ. Research, Working Paper no. 19747.